

РІВНІ СТРУКТУРНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТЯГОВИХ ЕЛЕКТРИЧНИХ МАШИН МОДУЛЬНОГО ТИПУ

Котлярова В.В., асистент, Красовський П.О, Поправка Н.В., магістранти
КПІ ім. Ігоря Сікорського, кафедра електромеханіки

Модульний принцип широко використовується як один з ефективних напрямів структурно-функціональної оптимізації, стандартизації, раціоналізації і уніфікації технічних об'єктів [1]. Модульна концепція проектування орієнтована на максимально можливе використання однотипних вузлів (або елементів вузлів) при створенні складних об'єктів в умовах сучасного автоматизованого виробництва. Практична реалізація модульного принципу втрачає сенс при проектуванні одного механізму або однієї машини. Тільки в умовах розробки серій машин, або машин багатоцільового призначення, з використанням обмеженої кількості уніфікованих вузлів, останні набувають статусу структурно-функціональних модулів. Модулі, які використовуються в наступних розробках, переходять до категорії уніфікованих вузлів.

В генетичній концепції модульного проектування лежить структурно-системний підхід, при якому сукупність об'єктів, призначених для виконання заданих функцій, розглядається як складна система, яка складається з ряду підсистем.

Практична реалізація модульного принципу при проектуванні тягових електромеханічних об'єктів (ЕМ-об'єктів) може здійснюватися на різних рівнях їх складності. В загальному випадку структурно-функціональна уніфікація вузлів може здійснюватися на рівні індукторів і якорів електричних машин, магнітопроводів і секціонованих обмоток, індукторних систем багатомашинних агрегатів і систем гібридного типу.

Прикладами технічної реалізації ЕМ-об'єктів, генетична структура яких визначається модульним виконанням, є багатосекційні, багатообмоткові, багатозазні, багатополюсні, багатойндукторні, багатостаторні, багатороторні, і т.п. структурні композиції.

В теорії генетично організованих систем блочно-модульна організація є результатом реалізації генетичного принципу реплікації [2]. Реплікація (від пізньолат. *replicatio* – повторення) – один з основних принципів структуроутворення, який реалізується шляхом збільшення кількісного складу (розмноження) елементарних генетично визначених структур, які забезпечують передачу спадкових властивостей в ряду поколінь, від первинних елементів (породжувальних хромосом) до об'єктів – нащадків.

В задачах генетичного синтезу модульний принцип моделюється і реалізується з використанням генетичного оператора реплікації f_R , який забезпечує синтез багатоелементних електромагнітних структур з заданою кількістю елементів $N \geq 2$ і наступним утворенням ізомерних просторових композицій (рис. 1).

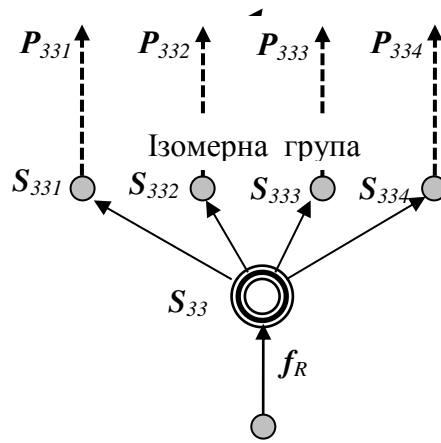

Рисунок 1 – Генетична модель структуроутворення ізомерної групи в задачах генетичного синтезу: f_R – генетичний оператор реплікації; S_{33} – хромосома – реплікатор; $S_{331} - S_{334}$ – ізомерна група електромагнітних хромосом; $P_{331} - P_{334}$ – популяції ізомерних просторових композицій структур – нащадків.

Генетичний оператор реплікації f_R відповідає за кількісний склад елементів структурної композиції K , утвореної з k однотипних елементів типу s_0 :

$$f_R(s_0) \rightarrow k_r s_0 \in K \subset R^3, \quad (1)$$

де: s_0 – електромагнітна хромосома – реплікатор; k_r – коефіцієнт реплікації; R^3 – тривимірний простір структуроутворення композицій K .

Для значень коефіцієнта реплікації $k_R \geq 2$, синтезована структура допускає N варіантів просторових композицій в R^3 , кількість яких буде зростати зі збільшенням розмірності k_R (рис. 2). Тому, електромагнітні хромосоми – реплікатори мають статус інформаційних хромосом, так як вони містять неявну генетичну інформацію стосовно множини можливих просторових реалізацій синтезованої структури. Властивість, яка пов'язана з наявністю множини варіантів розміщення з однакової кількості однотипних елементів, узагальнюється поняттям просторової ізомерії (на відміну від ізомерії речовини), а множина їх просторових композицій – структурними ізомерами [3].

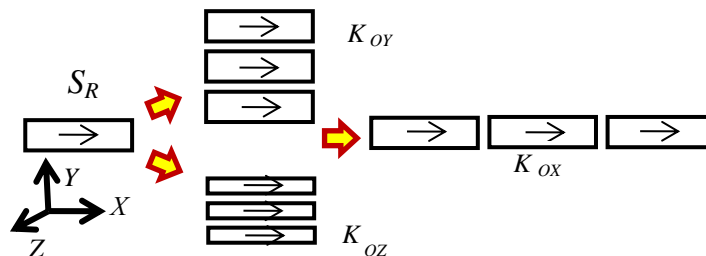

Рисунок 2 – Варіанти просторових ізомерних композицій (K_i), синтезованих в R^3 з використанням генетичного оператора реплікації ($k_r = 3$):

$$S_R = 3ПЛ 2.2x - \text{хромосома} - \text{реплікатор}.$$

В структуроутворенні електричних машин принцип реплікації і синтезовані ізомерні групи можна ефективно використовувати на всіх рівнях структурної організації з відповідним вибором електромагнітних хромосом і коефіцієнта реплікації (табл. 1).

Таблиця 1 – Рівні структурно-функціональної відповідності генетичного принципу реплікації

Рівень генетичної організації	Структурний модуль	Реплікована структура	Емерджентний ефект
Хромосомний	Первинне джерело поля	Ізомерна композиція	БД просторових композицій для прийняття рішень
Елементний	Секція, полюс, котушка, ...	Секціоновані обмотки, багатополюсні, багатокотушкові обмотки	Уніфікація, технологічність, розширення функціональних можливостей
Об'єктний	Пакет магнітопроводу, індуктор, якір, статор, ротор, ...	Багатопакетні магнітопроводи, багатоіндукторні, багатостаторні, багатороторні ЕМ-об'єкти	Уніфікація, технологічність, резервування, ремонтоздатність, розширення функціональних можливостей
Системний	Двигун, генератор, гібридні і суміщені системи	Багатодвигунний електропривод; багатомашинна електромеханічна система; система «двигун – генератор), ...	Розширення функціональних можливостей

Рівень первинних джерел електромагнітного поля (хромосомний) в періодичній структурі генетичної класифікації (ГК) виконує функцію глобальної генетичної програми для постановки і розв'язання задач синтезу і генетичного аналізу ізомерних груп і композицій ЕМ-об'єктів довільного рівня складності.

На об'єктному рівні ізомерні композиції реалізуються у вигляді відповідних технічних рішень модульного типу, які широко представлені в технічній еволюції тягових електричних машин, в тому числі, машин тягового призначення (рис. 3).

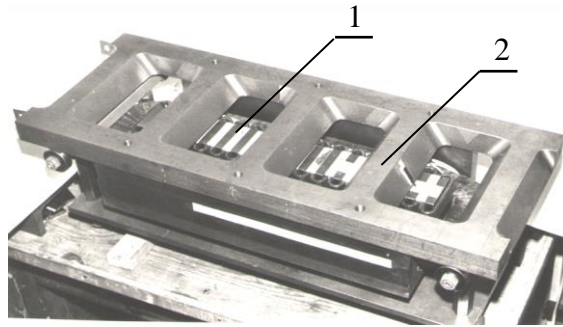

Рисунок 3 – Тягово-підйомний модуль лінійного індукторного двигуна для бортової електромеханічної системи високошвидкісного транспорту на магнітному підвісі [4]: 1 – модуль якоря; 2 – явнополюсний вторинний елемент (фрагмент).

Представлений на рис. 3 тягово-підйомний модуль є представником об'єктного рівня (Вид плоских синхронних машин PL 2.2x) в багаторівневій модульній організації складної бортової електромеханічної системи (ЕМ-системи) високошвидкісного транспорту на магнітному підвісі. Модульний принцип реалізовано на рівні: пакетів магнітопроводів, зосереджених котушок обмотки збудження і жорстких секцій розподілених якірних обмоток, модульної структури бортової системи магнітних «лиж» (правою і лівою) і секцій явнополюсної вторинної частини. Системний рівень технічної реалізації модульного принципу тягової ЕМ-системи (рис. 4) дозволяє забезпечити високий рівень функціональності, технологічність виготовлення, уніфікацію вузлів, гнучкість системи керування, підвищити надійність і ремонтоздатність.

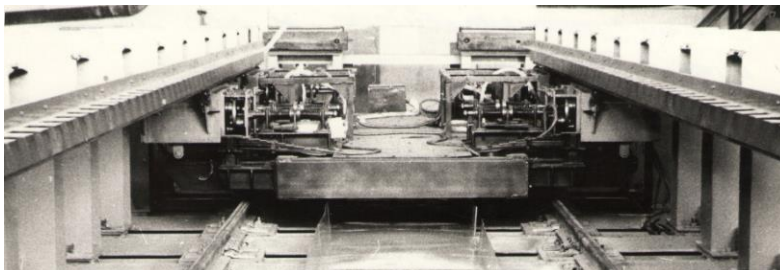

Рисунок 4 – Системний рівень технічної реалізації модульного принципу організації електромеханічної системи високошвидкісного транспорту на магнітному підвісі

Структурна ізомерія тягових електродвигунів широко представлена також в сучасних схемах модульного електроприводу безпілотних літальних апаратів (рис. 5) [5].

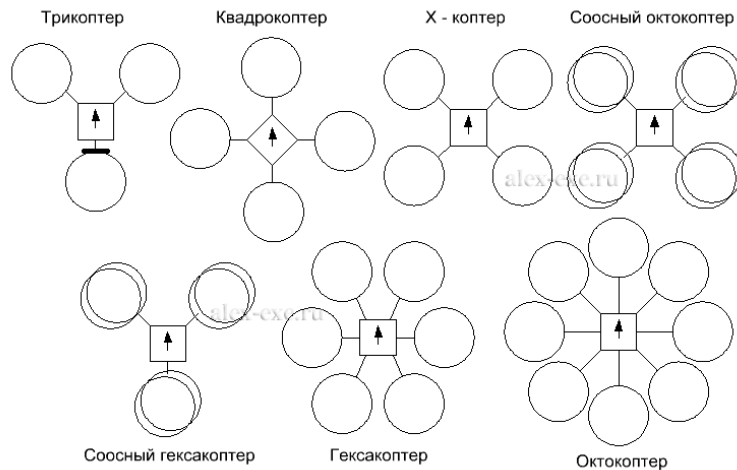

Рисунок 5 – Ізмерні просторові композиції тягово-підйомних модулів в компоновках безпілотних літальних апаратів

Структурні ізмерні композиції як цілісні об'єкти, характеризуються емерджентним ефектом, так як кожна з них, наділена певними функціональними властивостями, які відсутні в елементарних структурних модулях. Ізмерні структури мають великий евристичний потенціал, а їх генетичні банки даних становлять системну основу для спрямованого пошуку, вибору і інноваційного синтезу оригінальних технічних рішень (рис. 6).

Рисунок 6 – Ізмерні просторові композиції ($k_r = 8$) тягових електродвигунів в сучасних безпілотних літальних апаратах: а) поперечно-лінійна композиція для гібридного безпілотника (проект NASA) [6]; б) осесиметрична композиція для вантажопідйомного дрона DJI S1000 [7].

Ізмерна композиція поперечно-лінійного типу (14 ЦЛ 0.2у) використана в реплікованій структурі модульних тягових електродвигунів, суміщених з повітряними гвинтами за схемою ($k_R = 2 + 12$) для експериментального зразка електrolітака NAS-X-57 «Максвелл» (НАСА, США) [8]. Така структурна композиція забезпечує реалізацію оптимального режиму електротяги літака. Ефективність такої компоновки пояснюється тим, що 12 двигунів вмикаються лише в режимах розгону, набору висоти і при посадці, а два двигуни більшої потужності, які розміщені на краях крил, використовуються лише для польоту на крейсерській швидкості (рис. 7).

Рисунок 7 – Ізомерна композиція поперечно-лінійного типу в модульній структурі ($k_R = 12 + 2$) тягових електродвигунів експериментального зразка електролітака NAS-X-57 «Максвелл»

Висновки:

1. Принцип реплікації є одним з найбільш продуктивних генетичних принципів структуроутворення, який знайшов широке використання в модульному дизайні сучасних ЕМ-систем.

2. Застосування принципу реплікації призводить до утворення ізомерних груп, які визначають генетично допустимі варіанти просторових композицій модульного типу.

3. Структурні ізомерні композиції, як цілісні об'єкти, наділені емерджентним ефектом, так як кожна з них, характеризується певними функціональними властивостями, які відсутні в елементарних структурних модулях.

4. Наявність детермінованого інформаційного взаємозв'язку між реплікованими структурами електромагнітних хромосом і модульними структурами-нащадками відкриває можливість визначення генетичних програм структуроутворення ЕМ-об'єктів з можливістю передбачення і вибору оптимальних структурних композицій модульного типу.

Перелік посилань

1. Васильев А.Л. Модульный принцип формирования техники / А.Л. Васильев. – М.: Изд. Стандартов, 1980. – 240 с.

2. Шинкаренко В.Ф. Основы теории эволюции электромеханических систем / В.Ф. Шинкаренко. – К.: Наукова думка, 2002. – 288 с.

3. Шинкаренко В.Ф. Структурная изомерия и ее моделирование в задачах генетического синтеза электромеханических структур / В.Ф. Шинкаренко, А.А. Августинович, В.В. Лысак, М.А. Вахновецкая // Электротехника і електромеханіка, 2009, № 1. – С. 33 – 36.

4. А. св. СССР №1226578, МПК H02 K 41/03. Линейный индукторный электродвигатель / В.Ф. Шинкаренко, И.Л. Славинский, В.С. Попков, Л.П. Побережский. Бюл. № 15, от 23.04.86.

5. Квадрокоптер. Режим доступа: <https://alex-exe.ru/avia/quadrocopter/>

6. Беспилотник NASA с 10 электродвигателями: эра летающих дронов-трансформеров началась. Режим доступа: <https://geektimes.ru/post/249896/>

7. Грузовой дрон DJI S1000. Режим доступа: <https://gamestore.com.ua/kvadrokoptery/product/gruzovoi-dron-dji-s1000/50967/>

8. Электрический исследовательский самолет NAS-X-57. Режим доступа: <https://www.nasa.gov/image-feature/nasas-x-57-electric-research-plane>